

DAG VAN DE RUIMTE 2007

Slimme Steden zijn zichzelf

"Slimme steden bestaan niet." Journalist van de eeuw Henk Hofland liet er geen twijfel over bestaan: "De zogenaamde slimme stad, waar alles op gesmeerde rolletjes loopt, bestaat niet. De stad is een veelheid van tegenstellingen. Wen er maar aan". Ondanks die weinig opbeurende openingswoorden gingen de circa 250 deelnemers op de Nirov Dag van de Ruimte over Slimme Steden op 29 november 2007 met goede moed op zoek naar slimme strategieën voor de ontwikkeling van een stad. Want er zijn toch knoppen genoeg waaraan je slim kunt draaien.

Jacques Wallage, burgemeester van Groningen, illustreerde voor Groningen waar wat hem betreft de kneep zit als het gaat om slimme stadsontwikkeling. "Verantwoorde besluiten nemen op basis van een gedegen visie", daar komt het wat hem betreft op neer. De macht van het bestuur is daarbij niet alvermogen. "De manier waarop de markt tegenwoordig op vorm en inhoud kan dicteren is mij te ver gegaan" liet Wallage –van huis uit planoloog- de zaal weten. Ook moest hij uiteraard even zijn gram halen over het schrappen van de Zuiderzeelijn. "Maakt u zich over ons geen zorgen", sneerde hij. "Het is vooral zonde voor de rest van Nederland en Amsterdam dat deze verbinding nu niet wordt gemaakt." Hij kon verder melden dat Europa een realiteit is geworden, ook in Duitsland: de contacten en initiatieven met de oosterburen blijven toenemen. Ook de goede samenwerking met gemeenten in de direct omliggende regio kenschetste Wallage als een slimme strategie die in Groningen uitstekend werkt. "Onze nieuwste villawijk staat op het grondgebied van een buurgemeente en de regiogemeenten betalen mee aan de ontwikkeling van een HOV-lijn in de stad Groningen." Vrijwillige samenwerking, betrokken inwoners, visionaire bestuurders... er gaat echt niets boven Groningen, zoveel maakte Wallage wel duidelijk. Het scheelde maar weinig of de stad zou het aardse zijn ontstegen.

Stuur in handen

In Leiden dwingen de krappe omstandigheden tot een meer down to earth benadering, schetste burgemeester Henri Lenferink. Het vier eeuwen geleden opgelopen benardheidstrauma van de veste Leiden is nog steeds actueel. Waar de benardheid enkele decenia geleden vooral financieel van aard was, is er nu sprake van een enorme ruimtelijke druk. Dynamiek in Leiden is alleen mogelijk via inbreiding of functieverandering. Het overgrote deel van de ruimtelijke initiatieven wordt geregisseerd door de markt - of de buurgemeente. "Je hebt dus niet zelf het stuur in handen", aldus Lenferink. "Op die manier dingen voor elkaar krijgen kost heel veel energie, maar het kan wel. "Leiden heeft zich in haar ontwikkelingsstrategie vooral geconcentreerd op twee speerpunten waar nog wél regie over kan worden gevoerd. Onder het motto "stad van ontdekkingen" richt het stadsbestuur haar pijlen op de ontwikkeling van kennis (bio science) en op de marketing van de binnenstad. Lenferink noemde dat kiezen en focussen op een beperkt aantal ambities een slimme strategie.

Concurrentie

De Groningse notie van samenwerking boven concurrentie doorspekte ook het betoog van Zef Hemel, adjunct-directeur van de Dienst RO Amsterdam: "Steden concurreren helemaal niet met elkaar" poneerde hij. "Als het een stad goed gaat dan profiteren de omliggende steden daar juist ook van. We concurreren hooguit om de Haagse vleespotten, maar die zijn eindig".

In plaats van concurrentie en jaloezie pleitte hij voor een aanpak waarbij fantasie en verbeeldingskracht centraal staan. De narratieve visie 'Bestemming Amsterdam' werd door hem ter illustratie van deze denkwijze uitgerold. Hij kreeg niet veel weerwoord maar later op de dag gaven de congresdeelnemers wel aan dat ze het in hun dagelijkse praktijk fundamenteel anders ervaren: steden concurreren elkaar wel degelijk de tent uit.

E-mailtje

Een slimme stad vindt de juiste balans tussen hardware, software, orgware en humanware. Het zijn dit soort vage containerbegrippen die volgens Maxwan-directeur Riens Dijkstra de discussie over slimme steden zo lastig maakt. Want iedereen is het altijd eens over dit soort mooie volzinnen. Een visie die uit dit soort grootheden is opgebouwd sneuvelt in schoonheid.

Dijkstra hing zijn verhaal op aan een Londens emailtje dat hij een paar jaar geleden bij verrassing in zijn mailbox aantrof. Het bleek een Londense emailuitnodiging aan 100 Europese ontwerp bureaus. Die simpele email heeft er in Dijkstra's butterfly-vertelling voor gezorgd dat de in standaard-antwoorden vastgeroeste ontwerp elite van Londen kon worden afgetroefd. Want er schreven opeens allerlei buitenlandse, inspirerende bureaus in voor de tenders die door het planteam van Livingston en Rogers werden uitgeschreven. Londen kan daardoor nu met nieuwe inspiratie aan de slag. Onder andere om de opgaven voor de Olympisch Spelen 2012 met nieuw elan op te pakken. Met die ene email werd Londen weer een slimme, lerende stad.

Laagwaardigheid

Kees Fortuin van het Verwey-Jonker Instituut hekelde in een van de workshops de focus van veel bestuurders en beleidsmakers op de bollebozen, de schoonheid, de megaprojecten en de perfecte infrastructuur. Hij vroeg aandacht voor wat hij noemde "de laagwaardigheid van de stad". Aandacht voor mensen en plekken die voor problemen zorgen. Het resultaat van een investering in deze doelgroepen en gebieden leidt misschien tot een minder zichtbaar en spectaculair resultaat, maar maakt voor betrokkenen wél het verschil. "We moeten op een andere manier met laagwaardigheid omgaan", aldus Jonker. Ook de al-dan-niet medewerking van de bureaucratie kan het verschil maken tussen slim en niet slim. Voorbeelden te over. Bij de organisatie van de Rotterdam Marathon weet elke vergunningsambtenaar dat hij een oogje dicht moet knijpen. De meest onwaarschijnlijke situaties worden dan opeens oogluikend toegestaan. Maar in een andere stad kan de vergunningsaanvrager voor een (voor de publieke ruimte o zo waardevolle) haringkar op het stationsplein jarenlang worden heengezonden. En in weer een andere stad heeft aangescherpt parkeerbeleid een sportschool vakkundig om zeep geholpen, terwijl die school nu juist een perfecte integratiefunctie had: Als spontane ontmoetingsplek voor zeer verschillende bevolkingsgroepen. In het slimmer maken en meenemen van 'het handhavingsapparaat' in de belangrijkste beleidsprioriteiten valt nog steeds veel te winnen.

Eigenheid

In het slotdebat wees Gert-Jan Hospers van de TU Twente erop dat slimme stad zijn ook betekent dat je je inwoners koestert. Dat kan ook in overheidsgedrag, waarbij hij de term urban friendliness aanhaalde. Van de adviseur Charles Landry leende hij een voorbeeld over de Canadese stad Calgary, waar fietsers bij overtreding of ongeluk geen boete krijgen opgelegd, maar een fietsbel krijgen uitgereikt. Mooie voorbeelden, die echter géén navolging verdienen. Want Hospers vindt dat elke stad vooral zijn eigen parels moet zoeken. Kansen ontdekken die passen bij de eigen situatie. "Meer karakter en minder karaoke", vatte hij het samen. TCN-directeur Rudy Stroink herkende veel in die oproep. Hij wees erop dat de stad er voor het overgrote deel al staat en op een bepaalde manier werkt. "Je moet een stad eerst waarderen om wat het is. De stad is geen product, geen nota, geen sociaal experiment van mevrouw Vogelaar" stelde hij. "Het is een systeem dat waarde creëert. Dat systeem moet je leren begrijpen. Wethouders en ambtenaren moeten streetwise zijn. Dat kan alleen maar door daadwerkelijk de straat op te gaan om te zien wat er echt leeft."

And the winner is...

De congresgangers kregen regelmatig de gelegenheid om via stemkastjes hun mening te geven. Waar in de openingsronde Rotterdam als slimste stad werd aangewezen, bleek aan het eind van de middag opeens Groningen met stip op 1 te staan als slimste stad van Nederland. Dat is opmerkelijk, omdat het verhaal van Wallage door Dany Jacobs van de TU Eindhoven als onverholven citymarketing was afgeserveerd. Kennelijk dacht niet iedereen er zo over. Dat biedt perspectief voor slimme steden. Wie zijn stad goed kent en in de kansen gelooft is zo gek nog niet, is misschien zelfs wel slim.

tekst: Jan Kadijk